

Kijken naar kinderen

Toelichting

Het kan niet genoeg benadrukt worden: door te kijken naar kinderen, krijg je contact met ze, kun je begrijpen wat hen bezighoudt en wat ze nodig hebben en kun je dus ook je manier van leidinggeven daarop afstemmen. Niet elk kind heeft in dezelfde mate dezelfde behoeftes. Sommige kinderen hebben speciale eigenschappen, zoals een lichamelijke of verstandelijke beperking, (een vorm van) autisme of ADHD. In deze paragraaf wordt specifiek ingegaan op de manier van kijken naar kinderen. Je vindt wat meer achtergrondinformatie over kinderen met speciale eigenschappen.

Open oog, oor en hart

Elk mens heeft een eigen geschiedenis die de manier bepaalt waarop je in de wereld staat en hoe je naar andere mensen kijkt. Zo zal iemand die van thuis heeft meegekregen dat orde en netheid belangrijke waarden zijn, belangrijker bijvoorbeeld dan enthousiasme, op een andere manier kijken naar een kind dat met vieze schoenen binnenkomt, dan iemand die geleerd heeft dat enthousiasme en plezier belangrijke waarden zijn, belangrijker dan netheid. Als je werkelijk met open oog, oor en hart naar kinderen kijkt is het raadzaam om je eigen normen en waarden niet per definitie op te leggen aan de kinderen. Realiseer je dat je vanuit je eigen referentiekader kijkt. Misschien zijn jouw waarden wel de waarden die jullie hanteren in de club, misschien moet je in de club met andere waarden gaan werken dan waar je zelf mee opgegroeid bent. Als je met open oog, oor en hart kinderen bekijkt, probeer dan te begrijpen met welke intentie het kind een bepaald gedrag vertoont. En onthoud: een kind heeft nooit de intentie om bewust iets of iemand te beschadigen of pijn te doen. Er is altijd een reden waarom een kind bepaald gedrag vertoont. Het loopt bijvoorbeeld met vieze schoenen binnen: misschien omdat het niet is gevonden heeft en wil dat laten zien; of

het kind wil snel naar binnen omdat het weet dat de bijeenkomst gaat beginnen. Misschien weet het kind niet dat het vieze schoenen heeft, of dat het er even niet aan.

Het individu en de groep

Een aantal kinderen bij elkaar is nog geen groep. Om er een groep van te maken is het nodig dat er gezamenlijke activiteiten plaatsvinden en dat het voor elk groepslid duidelijk is welke afspraken in de groep gemaakt zijn. Zorg dat er rituelen zijn die alleen bij deze groep horen. Maak een gezamenlijk begin en een gezamenlijk einde. Geef alle leden evenveel kansen om het groepsdoel te bereiken. Zorg ook dat het duidelijk is wie de leiding heeft en wat de groep heeft in te brengen. Stem de manier van leidinggeven af op de capaciteiten van de groepsleden: voor jong kinderen een sterk sturende rol en voor oudere kinderen een meer begeleidende rol. Als een aantal kinderen een echte groep geworden is, zul je merken dat de groep een eigen karakter krijgt. Dit komt tot uiting in de manier waarop de groep met de leiding omgaat en de manier waarop er deelgenomen wordt aan spelen.

Soorten problemen die je tegen kunt komen zoals gezegd in het inleidend stukje: soms heeft een kind een beperking, of wat positiever geformuleerd: een uitdaging. Een kenmerk dat aan het kind vastzit en ervoor zorgt dat het op een bepaald punt minder kan dan een ander kind. In feite heeft elk kind wel ergens een uitdaging, omdat je als mens nu eenmaal niet in alles kunt uitblinken. Wanneer er een naam is gegeven aan de beperking die een kind heeft, geeft dit demogelijkheid van generaliseren: het formuleren van algemene richtlijnen voor het omgaan met kinderen bij wie de beperking geconstateerd is. Generaliseren vormt ook een grote valkuil, omdat de kans bestaat dat kinderen ingedeeld worden in een categorie, zonder dat er nog gekeken wordt naar het kind zelf. Het ene kind met een beperking heeft een

heel ander karakter dan een ander kind met dezelfde beperking. De leiding zal dus moeten blijven kijken naar dit kind. De beperking geeft wat richting, geen handleiding.

Autisme, PPD-NOS, ASS, Asperger

Bovenstaande woorden en afkortingen hebben allen te maken met autisme of een niet specifieke vorm daarvan. Het geeft ook aan hoeveel verschillende verschijningsvormen van autisme en autismspectrumstoornissen er zijn. Autisme komt de laatste jaren steeds vaker voor. Er zijn veel publicaties verschenen over autisme, zowel vanuit de kant van het kind, de ouders als professionals geschreven. In het kort gezegd kun je autisme voorstellen als een soort doofheid, waarbij zintuigelijke prikkels wel worden opgevangen, maar de informatie niet, verstoord of verkeerd wordt doorgegeven aan de hersenen. Dit uit zich in problemen op het gebied van sociale interactie, communicatie en verbeelding. Deze problemen dringen door in verschillende ontwikkelingsgebieden van een kind.

Kenmerken van autisme en ASS Autism Spectrum Stoornis

Het voorstellingsvermogen van kinderen met autisme of ASS is alleen gekoppeld aan hun eigen concrete ervaringen. Deze kinderen zijn visueel gericht en kunnen verbale informatie moeilijk verwerken. Vaak is er een achterstand in taalontwikkeling of de kinderen kunnen zichzelf moeilijk verbaal uitdrukken; sommige kinderen spreken niet. Daardoor zijn er beperkingen in het beginnen of onderhouden van een gesprek en zijn er ook tekorten in het spontaan delen van plezier en bezigheden. Ook nemen kinderen met (een vorm van) autisme verbale taal vaak letterlijk op. Woordspelingen worden niet begrepen. Verder is het invoelingsvermogen in andere mensen verminderd aanwezig. De kinderen hebben moeite met creativiteit, kunnen zich niet voorstellen wat er mogelijk is. Ze kunnen

daardoor ook moeilijk een oplossing bedenken of zich de gegeven oplossing voorstellen. Ze komen moeilijk tot spel en als ze eenmaal in het spel zitten, komen ze er moeilijk weer uit. Vaak hebben kinderen een favoriet onderwerp waar ze zich volledig voor inzetten en zich ook in kunnen verliezen.

Wat een kind met (een vorm van) autisme nodig heeft:

Een kind met (een vorm van) autisme heeft voorspelbaarheid nodig in ruimte, tijd en activiteit. Geef duidelijke grenzen aan en handhaaf deze grenzen. De voorspelbaarheid kan erin zitten dat je als leiding heel duidelijk een bepaalde structuur hanteert bij een bijeenkomst. Deze structuur komt dan elke bijeenkomst terug. Altijd eerst even spelen, dan in de kring zitten en korte uitleg, halverwege de bijeenkomst wat drinken, naar buiten en dan weer naar binnen. Altijd in dezelfde volgorde met dezelfde rituelen. Kinderen met (een vorm van) autisme begrijpen niet waarom een leider boos wordt. Het betekent dat de wereld om hen heen moeilijk te begrijpen is en daardoor onveilig wordt. Meer nog dan bij andere kinderen geldt dat het dus belangrijk is om niet boos te worden. Geef duidelijke uitleg over wat wel en niet mag en herhaal dit zo vaak als nodig is. Steeds op een duidelijke manier. Het kan helpen het kind de opdracht of de boodschap te laten herhalen. Geef uitleg in een langzaam tempo en gebruik daarbij visuele ondersteuning met plaatjes of geschreven tekst. Doe vóór wat je bedoelt. Koppel zoveel mogelijk aan concrete ervaringen. Vraag naar eerdere ervaringen op dat gebied; kennen ze dit spel al? Leg dan duidelijk en rustig uit wat er nu anders is aan het spel. Laat zien wat je bedoelt, het kind kan het niet raden. Gebruik zo min mogelijk figuurlijke taal, beeldspraak, uitdrukkingen en spreekwoorden. Maak gebruik van pictogrammen. Geef het kind oplossingen en verwacht niet dat hij dat zelf kan bedenken. Verwacht ook niet dat het 'gezellig' wordt.

Kinderen met autisme beleven spelen niet in de sfeer van gezellig samen.

ADHD

ADHD is de afkorting voor Attention Deficit Hyperactivity Disorder ofwel aandacht te kort stoornis met hyperactiviteit. Deze kinderen vinden het lastig om hun aandacht ergens bij te moeten houden. De spanningsboog is kort, ze zijn snel afgeleid en reageren impulsief en hyperactief. De tijdsbeleving is verstoord. Wat een kind met ADHD nodig heeft

Kinderen met ADHD hebben veel aandacht nodig. Daarnaast geeft ook bij deze kinderen structuur en het vriendelijk en consequent handhaven van de structuur rust in de tent. ADHD-kinderen willen zich graag kunnen voorbereiden op nieuwe situaties. Vertel dus bijtijds wat er te wachten staat, wat het komende programma inhoudt en wat er van hen verwacht wordt. Geef kinderen met ADHD voldoende gelegenheid om te bewegen, om zich af te reageren en te ontladen. Probeer te begrijpen dat het van hen heel veel inspanning vergt om tien minuten geconcentreerd te zijn. Beloon het kind voor gewenst gedrag en probeer ongewenst gedrag zoveel als het kan te negeren.

Lichamelijke beperking

Lichamelijke beperkingen zijn er in allerlei variaties. Wanneer een kind met lichamelijke beperking meedoet in de bijeenkomst, is het belangrijk dat het kind erbij kan horen. Maatregelen die voor het kind met beperking gelden, zouden in sommige gevallen voor alle kinderen kunnen geleden. Zo is het voor alle kinderen goed om suikerloos sap te drinken en niet alleen voor het kind met een suikerallergie. En de groep waarin een kind zit die geen trappen kan lopen, kan op de begane grond een honk hebben. Of wellicht kunnen alle kinderen dan met de lift naar boven. Het kind dat een lichamelijke beperking heeft is niet zielig. Het kan gestimuleerd worden om de beperking te

compenseren met een vaardigheid die het kind beter heeft ontwikkeld. Focus op wat het kind wél kan. Het kind heeft net als andere kinderen zin om dingen uit te proberen, wil zijn creativiteit ontdekken en wil samen spelen. Stimuleer dat kinderen elkaar helpen, ben zelf ook hulpvaardig en alert op dingen die niet kunnen. Geef het goede voorbeeld daarin. Zorg er wel voor dat ook het kind met lichamelijke beperking genoeg ruimte krijgt voor zijn eigen keuzes en eigen 'handel en wandel'. Corrigeer het kind met een lichamenlijk beperking zoals je dat ook zou doen bij ieder ander kind.

Geestelijke beperking

Ook geestelijke beperkingen komen in verschillende variaties voor. Vaak loopt een kind achter in de ontwikkeling. Daardoor zal het beter passen in een groep met kinderen die jonger zijn dan het zelf is. Stimuleer at het kin d in de groep wordt opgenomen. Het kan voor andere kinderen vreemd zijn dat een kind dat al zo groot is, toch niet zoveel kan. Als ze uitgelegd krijgen hoe het in elkaar zit, raken ze eraan gewend.

Als het toch niet prettig loopt

Soms verloopt het niet prettig in een groep of met een kind. In dat geval is het van belang dat de leiding ingrijpt en het weer vlot probeert te trekken. Het kan zijn dat alle genoemde adviezen niet voldoende zijn om ruzie te voorkomen of het gewenste gedrag te bereiken. Het gevaar bestaat dat je als leider dan boos wordt. In zo'n geval is het model van geweldloze communicatie wellicht handig. Dit model wordt in de vier stappen behandeld.

Stap 1 – waarneming

In stap één van het model realiseer je je wat je precies hebt gezien of wat je hebt gehoord. In het geval van boosheid wordt dit lastig, omdat je snel geneigd bent wat je ziet te interpreteren. Het is net de bedoeling om je waarneming los te koppelen van je gevoel en van je oordeel over wat je zag of hoorde. Door het een van het

ander te onderscheiden maak je meteen ruimte voor een mogelijk andere interpretatie dan de jouwe. Zo kan het best zijn dat het gedrag van een kind niet mee mag doen, komt omdat het kind zelf de vorige keer niet mee mocht doen. Bedankt dat alle mensen in principe alleen maar goede intenties hebben. Als je twee kinderen begeleidt die samen ruzie hebben, help ze dan om samen een beeld te schetsen van wat er gebeurd is. Een beeld waar ze het allebei over eens zijn. Als dat het geval is, kun je verder met de volgende stap.

Stap 2 – gevoel

In stap twee van het model benoem je het gevoel dat naar boven kwam. Als je kinderen die aan het ruziën zijn helpt, help je beide kinderen met het benoemen van hun gevoel. Basisgevoelens zijn boos, bang, verdrietig, verward en natuurlijk blij. Probeer het gevoel zo zuiver mogelijk te benoemen. Soms kun je denken dat je praat over gevoel, maar je zegt eigenlijk iets over at de ander jou aandeed. Bijvoorbeeld: ik voel me vernederd. Het woord 'vernederd' zegt iets over degene die jou iets aangedaan heeft. In dit voorbeeld kan het zijn dat je je boos voelt of verdrietig. Het kan zijn dat het lichaam je helpt om het gevoel te benoemen. Zo krijg je bij verdriet een krop in je keel en tranen in je ogen, bij boosheid gaat je hart sneller kloppen en loop je rood aan, bij angst krijg je zweet in je handen en bij verwarring gaat iemand aan zijn hoofd krabben. Het handige van gevoel is dat het iets zegt over wat je nodig hebt. Als het gevoel prettig is, is je behoefte bevredigd.

Stap 3 – behoefte

In stap drie van het model kun je bewust worden van de behoefte die je eigen had of hebt. Is het gevoel niet prettig, dan heb je iets nodig dat je niet gekregen hebt. Behoeftes zijn voor iedereen hetzelfde; iedereen kan zich inleven in de behoeftes van iemand anders. Zo heeft iedereen behoefte aan veiligheid, aan lucht aan en drinken, aan beschutting en bescherming. Ook heeft iedereen behoefte aan

erkenning, aan contact aan spelen en geruststelling. Iedereen heeft er behoefte aan om mee te tellen, om erbij te horen en om belangrijk te zijn. Iedereen heeft behoefte om verdriet en vreugde te beleven en iedereen heeft behoefte aan het zelfstandig beslissingen kunnen nemen.

Stap 4 – verzoek

In stap vier van het model wordt een vraag geformuleerd, waarbij de behoeftes alsnog kunnen worden ingevuld. Als de behoeftes werkelijk ontdekt zijn, lukt dat vrij gemakkelijk. Het verzoek kan een beetje stom klinken 'was dat nou alles'. In deze stap realiseren beide partijen zich dat ze kwetsbare mensen zijn. Er is moed voor nodig om zelf verantwoordelijkheid te nemen en te vragen wat je nodig hebt.

Het begin

Met dit model kun je zowel de kant van de ander als de kant van jezelf verkennen. Over het algemeen vinden mensen het moeilijk om het model voor een ander toe te passen als ze zelf erg met een emotie of een oordeel zitten. Dan kan het helpen om een derde persoon erbij te roepen die de situatie als het ware kan vertalen naar bovenstaand model. Deze derde persoon kan achter de oordelen en de verwijten dan de werkelijke bedoeling horen. Als jeugdleider heb je de taak om kinderen die ruzie maken te helpen, zonder dat je daarbij het ene kind gelijk geeft beter hoort dan het andere kind. Beide kinderen hebben iets te leren van de situatie en voor beide kinderen is de ruzie vervelend. Zorg ervoor dat je als leiding onpartijdig blijft.

Tot slot

Voordat je ingrijpt, bedank dan even dit; gaat het ingrijpen ten koste van de relatie met het kind? Is er die dag al vaker ingegrepen bij hetzelfde kind? Is het misschien handiger het gedrag zich eerst verder te laten ontwikkelen, waarna er duidelijk in te grijpen valt? Kun je het

kind inzicht geven in het gedrag door ingreep, of
levert ingrijpen meer nadelen dan voordelen
op?

Bron: Samen spelen boek – JongNL 2007